

Organister ved Thisted kirke

Af TORSTEN BALLE

SIDEN P. L. Hald 1949 skrev en artikel i årbogen om organister ved Thisted kirke, er der fundet flere oplysninger om nogle af dem, særlig i Thisted kirkes regnskaber, der er bevaret fra 1585 op til nutiden med undtagelse af årene 1631-1640 og 1675-1699. Nu da kirken har fået et nyt orgel, vil der være en anledning til at komme frem med disse oplysninger som tilføjelser til Halds artikel. De gælder organister, der virkede fra 1616, da det første orgel blev bygget til kirken, til 1847. Disse organister eller orgemestere, som de kaldtes til at begynde med, vil her blive nævnt i rækkefølge.

Mattis Hansen nævnes 1616¹).

N. N. (1643-1645). 1630 er der ikke betalt organistløn, 1631-40 mangler regnskaberne, men der erheller ikke betalt løn 1640-1643, så det er sandsynligt, at der ingen organist har været fra 1630-1643. 1644 fik organisten løn for dette år og desuden lidt for 1643, "eftersom orgelværket dette år er forfærdiget."

Christen Pedersen (1646-1667). 1646 fik orgemesteren kun halv løn, fordi han kun havde forestået bestillingen et halvt år. Siden blev der udbetalt fuld løn hvert år, og man kan vist gå ud fra, at Christen Pedersen, der nævnes ved navn i regnskabet 1649, har virket fra 1646. Han døde 1667²).

Melaengt (1667-16 . .). Regnskabet 1667 nævner orgemesteren Melaengt. De følgende år nævnes organistens navn ikke og 1675-1699 mangler regnskaberne, så det kan ikke ses, hvor længe han har virket.

Laurits Andersen (16 . .-1676). På grund af hullet i rækken af kirkeregnskaber kender vi ikke hans navn derfra, men kun fra kirkebogen, der fortæller, at Laurits Andersen Orgemester blev begravet 1676. Måske er han identisk med Melaengt. I kirkebogen fra den tid nævnes slægtsnavne ret sjældent. Således kaldes borgmestrene Enevold Bjerregaard og Christian Lelius kun Enevold Nielsen og Christian Mortensen.

Ove Ottesen (1676-1709) blev gift 1677 i Thisted³), så han er sikkert trådt til efter Laurits Andersens død. Han blev gift anden gang 1693 i Visby med Maren Jensdatter Søndberg⁴), der døde i Thisted 1722⁵). Ove Ottesens død er ikke fundet i kirkebogen, men regnskabet 1708-1709 viser, at for første halvår 1708 (d. v. s. for organistlønns vedkommende fra påske til mikkelsdag) har han selv fået sin løn, for andet halvår er den udbetalt til hans enke, så han må være død 1708 eller 1709.

Andreas Olufsen (1709-1721) nævnes i regnskabet 1709. Han blev begravet 1721 23. juni⁶).

Anders Smith (1721-17 . .) fik organistløn for sidste halvår 1721. Derefter er organistens navn ikke nævnt i

regnskaberne et par år, men har i hvert fald ikke virket længe, for den følgende organist nævnes ved navn 1724.

Jacob Christoffersen Mægeberg (17 . .-1745) blev gift i Thisted 1724⁷). Måske er han blevet ansat samme år. Om ham står der en del i Halds artikel, ligesom om de tre følgende organister.

Christoffer Jacobsen Mægeberg (1745-1777) efterfulgte sin far. Han var født 1725⁸) og var altså kun 19-20 år, da han blev organist. I hans tid fik kirken det nye orgel, bygget af Magnus Petersen 1768-70. Hvad orgelet angår, henvises til artiklen om Thisted kirkes orgler i denne årbog. Han døde 1777⁹).

Johan Henrik Bang (1777-1813) trak sig 1813 tilbage fra embedet til fordel for sin søn og døde 1817¹⁰). Under omtalen af ham skriver Hald, at orgelet tidligere havde sin plads over kirkens syddør. Hvad det angår, henvises også til ovennævnte artikel om orglerne i Thisted kirke.

Henrik Meyer Bang (1813-1815) døde efter et par års virksomhed¹¹). Hans far, den gamle organist Bang, ville ikke overtage embedet igen, og man fik en ny organist.

Johan Albrecht Kietz (1815-1822) er ikke nævnt i Halds artikel, da det ikke havde været muligt at finde, hvem der efterfulgte Henrik Bang. Det vil derfor være naturligt at fortælle noget om ham her.

For det første halvår 1815 fik Henrik Bangs enke organistlønnen, men kirkeinspektionen bemærkede til regnskabet dette år, at hun var blevet forlovet (med købmand Henrik Jepsen) og nu havde grundet håb om at have brød til sig og sine tre små børn i et nyt ægteskab, og derfor indstillede de til stiftsøvrigheden, at det sidste halvårs løn 1815 blev udbetalt til den nye organist Kietz, da han havde været beskikket i den største del af sidste kvartal, og da han var en ganske uformuende mand, der havde tilsat meget på rejsen til Thisted og kun til en høj pris, der oversteg hans løn, ville kunne få huslejlighed og kost.

Det blev bevilget, men pengene forslø ikke, og i juli 1816 ansøgte Kietz om forhøjelse af lønnen, da der ikke var noget at fortjene i Thisted ved undervisning i musik, og da folk er vant til at forbigå organisten ved barnedåb og brylluper. Han ønskede, at folk ved sådanne lejligheder blev forpligtet til at give organisten en passende betaling, selv om de ikke forlangte organistens medvirken.

Kirkeinspektionen anbefalede lønforhøjelse, men ikke, at folk skulle betale for noget, de ikke forlangte, og stiftsøvrigheden bevilgede da et løntillæg på 50 rbd. årlig i tre år, men fastslog, at det skulle stå byens borgere frit, om de ville forlange orgelspil ved brylluper og barnedåb, og gjorde de det, måtte organisten enes med dem om betalingen.

Kirkeinspektørerne, provst Carstensen og byfoged Lützhöft, var ellers meget tilfreds med den nye organist. I

¹ Se P. L. Halds artikel: Organister ved Thisted kirke, årbog 1949, som der også i øvrigt henvises til.

² Thisted kirkebog.

³ Thisted kirkebog.

⁴ Visby kirkebog.

⁵ Thisted kirkebog.

⁶ Thisted kirkebog.

⁷ Thisted kirkebog.

⁸ Thisted kirkebog.

⁹ Thisted kirkebog.

¹⁰ Se note 1.

¹¹ Skifte i skifteprotokol for Thisted købstad 1815.

bemærkningerne til regnskabet 1815, det år, da Kietz havde overtaget embedet, skrev de: "Den fornøjelse, byens indvånere finder i den måde, hvorpå vor nye organist trakterer orgelet, har opvakt det ønske, at det også måtte bruges ved fredagstjenesterne, og han har fundet sig villig til at føje dem."

Det var måske for en del hensyn til ham og hans dygtighed, at orgelet gennemgik en hovedreparation 1817 ved orgelbygger H. I. Worm. Inspektørerne havde da så megen tillid til hans forstand på orgler, at de overdrog ham tilsynet med arbejdet og gav ham 30 rbd. for det.

Men var han i forhold til, hvad man var vant til, en stor kapacitet på musikkens område, så var han det ikke på økonomiens. Nu var det jo en tid med stor forvirring i pengevæsenet, en tid, da mange mistede alt hvad de ejede, og selv erfarne købmænd havde store vanskeligheder at kæmpe med, fordi det var umuligt at forudse, hvordan pengeforholdene ville udvikle sig. Hvordan skulle så en mand, hvis viden og kunnen lå på et helt andet plan, kunne klare den svære opgave at få en løn, hvis værdi trods en slags dyrtidsregulering stadig blev mindre, til at slå til.

Det kunne han heller ikke, men han synes at have levet videre en tid på sin sædvanlige måde uden at bekymre sig om noget så materialistisk som pengesager. Kunne lønnen ikke slå til, tog han på kredit. Derfor var det først 1819, da kreditten pludselig slap op, at han indså sin fortvivlede økonomiske situation. Hovedkreditoren, købmand Jens Christian Schophuus, hos hvem han havde fået kost og logi, så sig da nødsaget til at kræve, hvad han havde til gode, da han selv var kommet i vanskeligheder, og den arme organist kunne hverken betale eller skaffe sig føde og husly.

Heldigvis var der dog en varmhjertet mand, som ikke lod nogen i stikken, nemlig provst Carstensen. Bagest i kirkens regnskabsbog 1796-1824 har han afskrevet en del dokumenter angående Kietz og derimellem et klageråb fra ham 1819 med bøn om hjælp, en ansøgning hvis stil og klare problemstilling tyder på, at provsten selv har været aktivt med i udformningen.

Det løntillæg på 50 rbd. årlig, som Kietz havde fået 1816, var tidsbegrænset til tre år. De tre var nu gået, men Kietz kunne umuligt klare sig uden tillægget. Hans udgift sidste år var

til bespisning, 3 mark daglig 182 rbd. 3 mk.
for husleje af kammer og seng..... 60 rbd. 0 mk.
til brændsel, vask og klæder..... 60 rbd. 0 mk.
ialt 302 rbd. 3 mk.

men hans løn var i samme tid med tillægget kun 180 rbd. og desuden skyldte han sin tidligere vært, købmand Schophuus, 96 rbd., som denne nu fordrede, da han selv var i trængende forfatning.

Han ansøgte derfor om, at han måtte beholde tillægget på de 50 rbd. årlig, og om, at hans gæld til Schophuus måtte blive betalt af kirkens kasse. Han henviste til, at orgelet tidligere ikke har været brugt ved fredagsaltergang, men at han havde påtaget sig at gøre tjeneste til lettelse for kirkebetjenten (det må være kordegnen, kantoren, der menes) og til opbyggelse for menigheden.

Kirkeinspektørerne ledsagede ansøgningen med en erklæring, der også er indført i regnskabsbogen. Den er underskrevet 15. maj 1819 af provst Carstensen og

byfoged Lützhöft, men det er tydeligt, at det er provsten, der har ført pennen i den friske skrivelse:

"Da ingen mand kan gøre det samme med de $\frac{5}{8}$ af sin løn nu, som tilforn med den hele $\frac{8}{8}$, med mindre det kunne antages (hvad det ikke kan), at prisen på alle ting stedse ville, beregnet til gammel dansk kurant, herefter blive $\frac{3}{8}$ ringere end tilforn, 5 skilling for et pd. smør, når konjunkturerne før medførte, at det kostede 8 skilling, 5 rdl. for en alen klæde, der før kostede 8, 15 mark for en td. byg i stedet for 4 rdl. og for et par støvler 11 mark 4 skilling i stedet for 3 rdl., og når kommer dertil, at vi kunne gøre vore rigsbankpenge lige gældende i handel og vandel med grov kurant ved at lægge $\frac{3}{8}$ dertil - så er det indlysende, at enhver mand, der tjener på penge, nødvendigvis må ruineres, dersom han i løn kun nyder den samme sum i rigsbankpenge sølv, som han havde i kurant.

Vi giver os derfor den frihed at foreslå, at Thisted kirke betaler for sin organist i rede sølv, hvad den betalte ham tilforn. Hans formand, der tillige var stadsmusikant, havde i løn fra 80 til 130 rdl. dansk kurant, efter som vort papir forringedes. - Der var evne mellem folk; hans accidenser¹²) var vistnok tre gange så store, som denne har og kan vente i 20 år. - De familier var ikke få, som lod deres børn undervise i musikken; dertil har nu ingen råd. - Vor organist trakterer orgelet til fornøjelse for menigheden, men det er og alt; han har ingen lejlighed til at fortjene noget derudenfor.

Vi anser det nødvendigt for ham, om han skal leve, at han tilstås i dette og næstfølgende år 60 danske specier, udbetalt kvartaliter efter kvartalskursen, som løn, og desuden i samme tid 30 specier halvårlig efter kursen i dette år og næste, at betales for ham til købmand Schophuus, som har behandlet ham godt, og siden at anvises af sognepræsten (til den mand, hos hvem han har sin middagsmad og logi." Stiftsøvrigheden gik straks ind på forslaget, hvad der vidner om den respekt, provst Carstensen nød, og Kietz underskrev en erklæring om, at provsten skulle administrere hans løn:

"Da amtsprovst Carstensen har lovet at være mig behjælpelig med at ordne mine pengesager, erklærer jeg herved, at jeg er fornøjet med kun igennem amtsprovstens hænder at modtage min løn af kirkens værge, og ligesom jeg taknemmelig erkender den lemfældighed, hvormed han hidtil har beregnet sig sit tilgodehavende, beder jeg, at han fremdeles vil lempe sig efter mine kår og i flere kvartaler lade sig betale de 42 rbd. 23 sk., jeg nu skylder ham."

To år efter, da den trufne ordning udløb, var det galt igen, og i december 1821 søger han så om, at han måtte beholde samme løn, da han ellers ikke kunne leve og ikke klæde sig anstændigt eller så varmt, som hans helbred udfordrede. Han kan ikke tjene noget ved undervisning, som før var hans hovedfag, har ikke som ventet fået dusør for fredagstjenesten o. s. v.

Inspektørerne sender først hen i september ansøgningen videre til stiftsøvrigheden med følgende erklæring, der taler for sig selv:

¹² Tilfældige, usikre indtægter som betaling for medvirken ved kirkelige handlinger uden for gudstjenesterne.

”En vis omstændighed - et giftermål betreffende - hvori Kietz var blevet indviklet, og hvoraf han nu lykkeligt er udviklet, gjorde, at denne ansøgning i nogen tid henlå. Siden blev han så syg, syg i den grad, at han først efter tre måneders forløb har håb om hans liv. Hans forfatning var tilforn meget ringe, men nu er han så ussel, så betyngt af gæld, så nøgen for linned og klæder, at han ikke kan reddes og leve uden ved den høje direktionens besynderlige (særlige) godhed.

Hans økonomiske forfatning er aldeles forvirret, men da han med fuld resignation af egen rådighed har anmodet kirkens nye værge, hr. Krogsgaard, og undertegnede, sognepræsten, så vidt muligt at ordne den, håber vi, at det, om han må leve noget, vil kunne bringes dertil, at hans kreditorer tid efter anden kunne blive tilfredsstillede og hans læge og medicin betales.”

Stiftsøvrigheden approberer, men den stakkels mand levede ikke længe. Han døde 1823¹³). Kirkeværgen skrev i regnskabet: ”Hr. Kietz, medens han kunne betjene orgelet, var på det sted en meget duelig mand, men ellers en slet husholder.”

Om hans familieforhold ved vi kun, at han var enke mand¹⁴).

Jørgen Christian Lustrup (1823-1846) var både organist og lærer ved kirkeskolen. Han fik sin afsked som lærer 1845, men fortsatte som organist et stykke ind i 1846, da han døde. For resten af året fik hans enke lønnen; for første halvår 1847 var det derimod hans datter, *jomfru Lustrup*, så måske har hun virket som vikar. Hvem af Lustrups døtre det var, siger regnskabet ikke.

En bælgetræder.

Denne artikel skal ikke sluttes, uden at en anden god tjener ved orgelet i Thisted kirke mindes, nemlig bælgetræder *Poul Christensen Lomborg*.

Han var født i Thisted 1755, konfirmeret 1770, søn af skomager Christen Bertelsen Lomborg og Else Pouls datter Dahl. Selv var han også skomager og boede hele sit liv i det samme hus, nu Østergade 7¹⁵). En tid var han også politibetjent¹⁶).

Kirkeregnskaberne nævner ikke nogen bælgetræder før 1780, da organisten fik bevilget 4 rdl. årlig til en bælgetræder. Det betyder naturligvis ikke, at han før måtte træde bælgene selv, men at af sin egen løn har lønnet sin medhjælper, som altså herefter fik sin løn af kirkekassen, men gennem organisten, hvorfor han ikke nævnes selvstændig i kirkeregnskaberne før 1795.

Dette år søgte *Poul Lomborg* nemlig om at få sin løn forhøjet fra 4 rdl. årlig til 6 rdl., idet han mindede om, at han havde været bælgetræder i 20 år. Han var altså begyndt 1775, da han har været 19-20 år.

Kirkeinspektørerne, provst Carstensen og byfoged Otto Lemvigh, anbefalede ansøgningen med disse ord: ”Vi under af vort ganske hjerte den beskedne, skikkelige og flittige Poul Lomborg det tillæg af to rdl. årlig, han herved ansøger om.” Ordene karakteriserer lige så godt de to varmhjertede mænd som bælgetræderen.

Ansøgningen blev bevilget af stiftsøvrigheden, og fra den tid af nævnes bælgetræderens løn som en særlig post i regnskabet. Ellers hører vi ikke fra den beskedne, skikkelige mand før 1810, da det begyndte at blive galt med pengeforholdene. Han søgte da om et tillæg på 16 rdl. årlig, klagede sig egentlig ikke, men nævnedes, at han nu havde trådt bælgene i 35 år.

Det er, som om provsten var lidt ængstelig for, at stiftsøvrigheden skulle finde den rent talmæssigt store forhøjelse fra 6 rdl. til 22 ubeskedne, og derfor formede han anbefalingen således:

”Når organisten kan få et billigt (rimeligt) tillæg på 100 rdl., kunne vel bælgetræderen fortjene 50 rdl., thi hin kan dog aldeles intet udrette uden dennes hjælp. Så meget bør dog denne mand have, at han ikke med bare ben skal træde bælgen, hvorved han sikkert om året opslider et par støvler!”

Og stiftsøvrigheden bevilgede forhøjelsen som et personligt tillæg.

Men det var stadig galt med Danmarks penge, og den gode Poul Lomborg blev bekymret for det tillæg. 1814 søgte han om, at han måtte beholde det, så længe krigen varede. Han havde nu været bælgetræder i 40 år. Også det bevilgedes.

1815 begyndte den nye organist, Johan Albrecht Kietz, på opfordring at spille orgel også ved altergangstjenesterne om fredagen, men Poul Lomborg kunne jo ikke være tjent med at slide næsten det dobbelte på sine støvler for samme løn som før, og han søgte igen om tillæg – og fik det, så hans løn steg fra 22 til 42 rdl. årlig. Ikke i sølv naturligvis, men i papirpenge. Da pengevæsenet kom nogenlunde i lave igen, blev hans løn fastsat til 12 rdl. sølv, og det blev den ved at være, til den gamle veltjente mand døde 1833¹⁷), 78 år gammel.

Han havde da virket som bælgetræder i 58 år, vist en rekord, det er vanskeligt at slå, og han havde givet luft til fem organister, der nok har været godt tjent med den beskedne, skikkelige og flittige medhjælper Poul Lomborg.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1972, side 188-197).

¹³ Skifte i skifteprotokol for Thisted købstad 1823.

¹⁴ Skifte i skifteprotokol for Thisted købstad 1823.

¹⁵ Hovedbrand aksationer for Thisted købstad 1761-1828.

¹⁶ Folketælling for Thisted købstad 1801, 53. familie.

¹⁷ Skifte i skifteprotokol for Thisted købstad 1833.